

Голові разової спеціалізованої вченої ради
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»
доктору педагогічних наук, професору,
дійсному члену (академіку) НАПН України
Олійнику Віктору Васильовичу

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора педагогічних наук, доцента,
професора кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи
Державного вищого навчального закладу
«Ужгородський національний університет»

Товканець Оксани Сергіївни

на дисертаційне дослідження *Єщенко Марини Миколаївни* з теми
*«Управління розвитком громадянських компетентностей
керівників закладів загальної середньої освіти
у системі післядипломної педагогічної освіти регіону»,*

поданого на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань
01 Освіта / Педагогіка
зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

Актуальність обраної теми. Сучасному закладу освіти потрібні педагогічні та керівні кадри, які не тільки добре володіють загальними та фаховими компетентностями, а й здатні оновлювати, удосконалювати, розвивати свою професійну діяльність, використовуючи досягнення сучасної науки та успішні європейські практики. Тому актуалізується потреба у розвитку компетентностей керівників закладів загальної середньої освіти, зокрема й громадянських, які зумовлюють здатність діяти відповідально та свідомо на засадах поваги до прав і свобод людини та громадянина; реалізувати свої права і обов'язки; усвідомлювати цінності громадянського суспільства та необхідність його сталого розвитку.

На сучасному етапі інтеграції України до Європейського Союзу актуальним є спрямування української освіти на досягнення нею світового рівня. Підвищення ефективності та якості освіти, своєчасне реагування на сучасні виклики і потреби суспільства зумовлюють необхідність суттєвих змін у професійному розвитку педагогічних та керівних кадрів. Формування та розвиток компетентностей керівників закладів загальної середньої освіти у системі післядипломної педагогічної освіти є складним та багатоаспектним процесом і вимагає активної участі всіх суб'єктів, чіткого планування, вибору відповідних форм, методик та технологій, а також систематичного моніторингу та оцінки результатів. Питання управління розвитком громадянських компетентностей керівників закладів загальної середньої освіти потребують здійснення досліджень з урахуванням різномірності форм, видів, напрямів підвищення кваліфікації та інших особливостей професійного розвитку.

Першорядні завдання післядипломної педагогічної освіти, спрямованої на розвиток суспільства знань, полягають у розбудові суспільства на засадах людиноцентризму; у формуванні якісного людського капіталу; у формуванні й розвитку громадянських компетентностей; у підготовці до життя в суспільстві знань; у створенні умов для забезпечення неперервності освіти, розвитку освіти дорослих як важливої складової освіти впродовж життя.

В умовах модернізації та трансформації системи післядипломної педагогічної освіти необхідно оновлювати підходи до підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних і керівних кадрів, що мають забезпечити неперервність професійної освіти як об'єктивної потреби і невід'ємної складової соціально-економічної політики держави, спрямованої на її подальший цивілізований розвиток, а також забезпечити адекватну запитам практики готовність керівника закладу освіти до ефективної професійної діяльності.

У цьому аспекті вважаємо актуальним дослідження Єщенко Марини Миколаївни, яке присвячене розробці, теоретичному обґрунтуванню та експериментальній перевірці ефективності моделі управління розвитком громадянських компетентностей керівників закладів загальної середньої освіти у системі післядипломної педагогічної освіти регіону.

Зв'язок з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертаційну працю виконано згідно з планами науково-дослідницьких робіт Центрального інституту післядипломної педагогічної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти», зокрема кафедри менеджменту освіти та права, робота відображає окремі результати науково-дослідницької теми «Трансформація професійного розвитку педагогічних і науково-педагогічних працівників в умовах відкритого університету післядипломної освіти» (держаний реєстраційний номер 0120U104637). Дослідження є темою дослідно-експериментальної діяльності регіонального рівня (наказ Департаменту освіти і науки Полтавської обласної державної адміністрації від 29.10.2020 № 319 «Про проведення дослідно-експериментальної діяльності регіонального рівня «Управління розвитком громадянських компетентностей керівників закладів загальної середньої освіти у системі ППО регіону», є складником науково-дослідної теми кафедри педагогічної майстерності та інклюзивної освіти Полтавської академії неперервної освіти ім. М. В. Остроградського «Теорія і практики вдосконалення педагогічної майстерності та інклюзивної компетентності працівників освіти».

Найістотніші наукові результати, що містяться у дисертації. Спектр наукової новизни достатньо широкий, оскільки дисертанткою *уперше* розроблено та обґрунтовано модель управління розвитком громадянських компетентностей керівників закладів загальної середньої освіти у системі післядипломної педагогічної освіти регіону (рис.2.1), експериментально досліджено чинники розвитку громадянських компетентностей керівників

закладів загальної середньої освіти у системі післядипломної педагогічної освіти регіону;

уточнено:

– поняття «громадянські компетентності керівників закладів загальної середньої освіти»;

– структуру та критерії сформованості громадянських компетентностей керівників закладів загальної середньої освіти (табл. 3.1-3.5);

– організаційно-педагогічні засади розвитку громадянських компетентностей керівників закладів загальної середньої освіти у системі післядипломної педагогічної освіти регіону;

удосконалено зміст, технології, форми та методи розвитку громадянських компетентностей керівників закладів загальної середньої освіти в системі післядипломної педагогічної освіти регіону;

набули подальшого розвитку підходи до моделювання управління розвитком компетентностей керівних та педагогічних кадрів в умовах андрагогічного циклу.

Значення одержаних результатів для науки й практики. Дисертаційна робота містить достатньо вагомий матеріал для практики управління розвитком громадянських компетентностей керівників закладів загальної середньої освіти у системі післядипломної педагогічної освіти регіону. Результати наукового дослідження Єщенко Марини Миколаївни можуть бути актуальними для використання у науково-дослідній сфері – для подальших теоретичних досліджень проблем розвитку громадянських компетентностей педагогічних та керівних кадрів; в освітньому процесі – матеріали праці можуть бути використані науково-педагогічними працівниками закладів вищої та післядипломної освіти.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та в опублікованих працях. Заслуговує на схвалення повнота викладення основних положень і результатів дослідження, що забезпечується їх широкою апробацією шляхом виступів на науково-практичних конференціях різних рівнів. Достовірність отриманих автором результатів, висновків і рекомендацій забезпечується застосуванням сучасних теоретичних методів, їх кількісною та якісною відповідністю результатам експериментальної перевірки.

Уважаємо, що науковий апарат дисертаційної роботи визначений досить конкретно, а його компоненти узгоджуються між собою, що проявляється у коректному визначенні завдань дослідження, вибору методів та логіці викладу.

За темою дисертаційного дослідження опубліковано 15 наукових та науково-методичних праць, зокрема: 5 статей опубліковано в наукових фахових виданнях України, що входять до категорії «Б» та 1 праця у міжнародному виданні, 1 монографія, 5 публікацій за результатами участі в наукових заходах, 3 – навчально-методичні посібники у співавторстві.

Представлені наукові результати отримані самостійно. У статтях, які подані у співавторстві, дисертантка у вступі чітко означила особистий вклад (с. 26).

Результати дослідження **впроваджено** в освітній процес Комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради (довідка від 13.04.2023 від № 280), Полтавської академії неперервної освіти ім. М. В. Остроградського (довідка від 16.03.2023 № 36), Івано-Франківського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка від 12.09.2023 № 01/523), Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка від 13.09.2023 № 464).

Дані про відсутність текстових запозичень та порушень академічної доброчесності. Аналіз тексту дисертаційного дослідження та його результатів (висновків та рекомендацій) дає підстави стверджувати, що Єщенко М.М. було дотримано загальних вимог та вимог академічної доброчесності. Дисертанткою відповідним чином оформлені посилання на наукові та документальні джерела, статистичні матеріали. Анотація поданого дисертаційного дослідження є чіткою характеристикою роботи, відображає мету та новизну наукової праці. Зміст анотації не містить інформацію, яка була б відсутня у тексті дисертації.

Подані до захисту наукові досягнення є власними напрацюваннями аспіранта, текст дисертації є оригінальним.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Розв'язуючи перше завдання, Єщенко Марина Миколаївна визначає низку важливих освітніх проблем у контексті професійного розвитку, серед яких: необхідність використання якісно нових форм, методик і технологій розвитку громадянських компетентностей керівних кадрів у системі післядипломної педагогічної освіти. Заслуговує уваги те, що авторка глибоко аналізує теоретичні здобутки з теорії і практики розвитку громадянських компетентностей та робить власні висновки. Саме здатність до аналізу дозволила здобувачці подати власні дефініції, які простежуються у різних розділах.

Логічним підтвердженням здатності авторки до узагальнень є визначення структури та критеріїв сформованості громадянських компетентностей керівників закладів загальної середньої освіти (табл. 2.1), а також організаційно-педагогічних засад розвитку громадянських компетентностей керівників закладів загальної середньої освіти у системі післядипломної педагогічної освіти, які представлені відповідно до рівнів: стратегічного, організаційного та соціально-психологічного.

Варто зазначити, що дисертантка достатньо логічно обґрунтовує модель управління розвитком громадянських компетентностей керівників закладів загальної середньої освіти у системі післядипломної педагогічної освіти регіону (рис.2.1). Причому окремі елементи моделі авторка детальніше розкриває в окремих розділах, що дозволяє посилити глибину змісту цілої системи управління змінами.

Відзначаємо ефективне поєднання в моделі структурних елементів, а також обґрунтування зв'язків між ними.

Підкреслюємо важливість змістовного аналізу результату анкетування керівників закладів загальної середньої освіти щодо впровадження громадянської освіти, що доводить необхідність розвитку громадянських компетентностей керівників закладів загальної середньої освіти як одних із пріоритетних в умовах реформування.

Як вагоме надбання, необхідно зазначити результати експериментального дослідження чинників розвитку громадянських компетентностей керівника закладу загальної середньої освіти у системі післядипломної педагогічної освіти регіону що доводять дослідницьку гіпотезу.

Заслуговує на схвалення визначення дисертанткою нових векторів розвитку громадянських компетентностей керівних кадрів з урахуванням успішних інноваційних українських та європейських практик.

Проведене експериментальне дослідження сприяло вирішенню суперечностей, що були виявлені Мариною Миколаївною на початку дисертаційного дослідження.

Аналізуючи зміст роботи, можна зробити висновок, що отримані результати та висновки, які сформульовані у дисертації й положення, що виносяться на захист є достатньо обґрунтованими мають логіку формулювання.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Позитивно оцінюючи наукове і практичне значення здобутих дисертанткою результатів загалом, вважаємо за доцільне висловити деякі дискусійні положення, а також окремі побажання:

1. Для формування концепції дослідження варто було б врахувати термінологічний підхід, в основі якого покладено не лише вивчення історії становлення та аналіз термінів і позначуваних ними понять, але й розроблення, уточнення, поглиблення понятійного апарату, встановлення підпорядкованості та взаємозв'язку понять, що складають основу наукового дослідження.

2. У параграфі 2.1 здійснено детальний аналіз структури критеріїв сформованості громадянських компетентностей керівників закладів загальної середньої освіти. Водночас, на нашу думку, виклад наукових положень варто було проілюструвати схемами, рисунками, таблицями, що надало б дисертації більшої виразності.

3. У параграфі 2.2 представлено організаційно-педагогічні засади розвитку громадянських компетентностей керівників закладу загальної середньої освіти у системі післядипломної педагогічної освіти. Уважаємо, що потребують уточнення і більш чіткого висвітлення організаційно-педагогічні засади з метою їх ефективного використання у системі післядипломної педагогічної освіти.

4. У дисертації представлено досить багато практичного матеріалу щодо змісту, форм і методів розвитку громадянських компетентностей керівників закладів загальної середньої освіти. Такі положення аналізуються в параграфі 3.3. На нашу думку, варто було б додати детальніший аналіз розвитку громадянських компетентностей керівників закладів освіти у зарубіжних країнах, що підкреслило б логічність і композиційну чіткість наукового дослідження.

Загальний висновок. Актуальність теми дослідження, належний теоретико-методологічний рівень, аргументованість і вірогідність отриманих результатів, висновків, методичних рекомендацій, відповідний рівень наукової новизни, теоретичне і практичне значення, висока культура узагальнення дослідницьких матеріалів та оформлення рукопису дисертації дає підстави стверджувати, що дисертаційна робота **Єщенко Марини Миколаївни** «Управління розвитком громадянських компетентностей керівників закладів загальної середньої освіти у системі післядипломної педагогічної освіти регіону» є завершеним, самостійним дослідженням, яке має наукову новизну, теоретичне і практичне значення для педагогічної науки й практики. Дисертація заслуговує на позитивну оцінку, відповідає вимогам, визначеним наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами) і затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (зі змінами), а її авторка, **Єщенко Марина Миколаївна**, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта / Педагогіка.

Офіційний опонент,
доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри загальної педагогіки
та педагогіки вищої школи
Державного вищого начального закладу
«Ужгородський національний університет»

Оксана ТОВКАНЕЦЬ

Підпис О.С.Товканець засвідчую:
Вчений секретар
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Олена МЕЛЬНИК